

XXII.

Városmajor, 2005. október 15.

VANNAK ÚJRA KÖZÖSSÉGEIM

Az Úr 1967. esztendejében történt. Ősz volt, s egy délután becsönget még Nagy Lajos király utcai albérletembe egy középkorú férfi. Bemutatkozik: Barcza Barna, Vác-egyház-megyei káplán. Vácon él, a szüleinél, mert betegszabadságot kapott a cukra miatt. Ott felkereste dr. Juhász Miklóst, aki hamarosan megállapította:

– Te a Gyurkának való ember vagy!

Ezért van itt. Eljött. Megtudom, hogy 13 évvel fiatalabb nálam, matematikusnak készült, de börtönbe került Bisztrai Lacival együtt, utána meg sofőrje lett Endrey Mihály püspöknek. Mindezek miatt csak 31 évesen szentelték pappá. Egy nagy férfi-barátság indul útjára azon a borongós őszi délutánon. Rendszeresen találkozunk. Ekkor már túlvagyok a KIO második könyvén, s Barcza konzseniális vevő azokra a tartalmakra, amelyek a megírt kötetekben s immár nemcsak tudatom mélyén, de felszínén is található. Tart is a barátság több mint harminc éven át. Csak halála előtt pár évvel ér véget... de ez már későbbi történet. Gyűlnek az ígéretes kapcsolatok. Hosszú, nagyon hosszú az előkészítési idő. Nem úgy, mint a 40-es években, Debrecenben, ahol pillanatokon belül fürödhettem a boldog atyaságban. Itt valami más, nem atyaság, hanem testvériség készül, melyben hamarosan megszűnök *atya* lenni, és csak Gyurka, vagy Gyurka bácsi leszek. Javítok: ez nem *csak*. Ez több! Jézust sem atyázták a tanítványok: *Egy a ti atyátok!* Az, aki az övé is.

Vissza Pécelre! Elkövetkezik a '68-as év, melynek elején ezüstmisés leszek. Zárt templomajtó mögött ünneplem – a legközelebbiekkkel, csak tizenkettővel. Kikkel? Hát mindenekelőtt szüleimmel, meg Babucival és férjével, Lacival, akiket én eskettem. Ők a család. Aztán a közösségemmel, a börtöntöltelék négyekkel: Éva, Miki, és Fekete Gabi, na meg én magam. Ez már nyolc. Aztán a házigazdával, Bandival, s a börtönben szerzett leghívebb barátaimmal, Lányi Jánossal és Szabó Jánossal. Ez már tizenegy. S hogy kilegyen a tizenkettő, ott van még egy szintén meghurcolt, a régi népemből, akit megkérdezek, hogy eljönne-e a régiek képviselőjeként. Igent mond rá. Ő a Kovács Teri. Nem tizenhárom fő, hanem csak tizenkettő. Jézus volt – hiszem – a tizenharmadik.

Miki az ünnepi szónok. A szentlecke szövege alapján (*Én pedig ne dicsekedjem másban mint a mi Urunk Jézus Krisztus keresztségében...*) arról elmélkedik, hogy lehet-e dicsekedni, és ha lehet, akkor miben. Hát a Krisztus keresztségében, abban lehet. Ez a szöveg olvasható újmisésképen is, melyet kétezer példányban nyomtatott ki 25 éve a Rendem. Az ezüstmisémre már egyet sem nyomtatunk, csak Meleg Ilus rajzol vagy húsz példányban egy fekete keresztet, s írja a kis lapra piros gyöngybetűkkel: *Csak a mi Urunk Jézus Krisztus keresztségében dicsekedjem... 1943. II.1. – 1968. II.1.* Aztán átmegyünk a plébániára, ahol Elza, Bandi szakácsnője, rittyenti az ünnepi nagyebédet. Erről az Elzáról mondanom kell valamit. Haláláig kitarzott plébánosa mellett, követte őt Szadára is, és gondozta Bandi beteg nővérét, Mártit, és amellet még minden vallásos könyvet elolvasott, amihez hozzáférhetett. Bandi dugta is előle a *vastagabbakat*. Egyszer ezt mondta Bandinak:

– Ha én egyszer az Úristen elé kerülök, beolvasok neki...

Úgy látta, nem igazságos. Avilai Teréz is mondta: Uram, ha így bánsz a barátaidal, ne csodálkozzál, hogy annyi az ellenséged! De hát sem Teréz, sem Elza nem olvasta a KIO-t. Én meg igen, s abból tudom, hogy Isten nem bábjátékozik, nem rángatja zsinóron az embert. Ennek következtében úgy köpjük szembe, ahogy akarjuk, még a Fiát is keresztre feszíthetjük.

Az ebéden Lányi János mondott pohárköszöntőt, s elmondta, hogy Nosztrán egy hipis alkalmával szalmazsákunkban megtalálták miseborunkat, s én meg magamra vállaltam a bűntényt azzal, hogy *Te, János bácsi hamarosan szabadulsz, tehát maradj csak csendben*. S mentem tíz napra a szigorítottba. Efféle szépeket mondott rólam szüleim nagy-nagy örömeire. De nemcsak Bandi, mert Sík utódja, Albert István tartományfőnök is rendezett Mikszáth Kálmán téri kápolnánkban egy ezüstmisést nekem, s ott ő mondta a prédikációt a helytállásról, meg miegyébről, s a mise után még ezt súgta oda nekem:

– Ennyit mondhattam, többet nem...

Mintha, mintha már világosodott volna a Bokor égalja, de én még nem sejtettem semmit sem. Pedig kaptam egy ezüstmisés ajándékot felülről is. A péceli napra szabadságot vettem ki a Tempótól, de másnap már mentem dolgozni társaimmal Budára a Petzvál utcába. A vasraktárban kellett rendet teremtenünk, s elkövettem egy műszaki hibát: betettem jobb lábamat a mélyedésbe, mely tárolta a vaslemezeket. S amikor tettem, amit kellett, elkezdtek a lemezek ráfordulni a mélyedés másik felére, és súlyuk alól már nem tudtam kihúzni lábamat, s ott maradt. A lemezek meg hullottak, hullottak egyik a másik után. A társaim segítségért kiabáltak, s jöttek a pájszerrel, s pár perc alatt kiszabadították lábamat a közben talán tonnányira növekedett súly alól. S én akkor ott, miközben a mázsás súlyok hullottak lábamra, ott és azonnal tudtam, hogy megkaptam a nagy ajándékot. A keresztet? Dehogyan is! A sok hónapos betegszabadságot. A mentők bevittek a kórházba, az orvosok megállapították a diagnózist: *mélyvéna-szakadás*. Feküdni kell velem, s lassú a gyógyulás. Ez kellett nekem. Miért, minek? A KIO III. könyvének második felében jártam, s *Tervhivatalom* szerint nekem '68 végére be kellett fejeznem nemcsak a III.-at, de megírnom a IV. és az V. könyvet is. Miért? Mert öregedtem, januárban már ötven éves leszek!

'67 év végén otthagytam Nagy Lajos utcai albérletem. Karcsi, Meleg mama harmadik gyereke, házasodott, s kellett a hely. Hét évet töltöttem náluk. Oda járt Jenő, Ildi, Barna, s mindazok, akik megkerestek e hosszú hét év alatt. A legidősebb gyerekek, Erzsinek én voltam tanúja esküvőjén, Ilus majd csoportomba kerül, Karcsi meg a *Regnum*-ban nevelkedett Emődi Lacinál. S megismertem baráti körüket Metzger Évit, Wágner Icát s még másokat. Otthon voltam náluk. Meleg-mama segített, amikor esténként vendégeim jöttek, s nálam vacsoráltak.

Megint hirdetem az Új Emberben, s megint egy jelentkező volt: egy gyermektelen házaspár, nagyjából korombeliek, de ismeretlenek voltak számomra, én is számukra. Tíz hónapot töltöttem náluk. A Bethlen-udvarban laktak, az Attila út elején, a Dózsa György szobornál. Az ablak az Attila útra nézett. Budára jöttem hát lakni, életemben először, s onnan jártam dolgozni meg Pécelre... s immár Budára vitt haza a mentőkocsi is. S odajött nagyon sűrűn Éva is, és diktálhattam neki a KIO III. kötetét.

Itt talált meg Debreceni Zsuzsa. Apját kémkedésért felakasztották, anyját is elítélték, aki együtt ült Évával Kalocsán. Zsuzsát gyám nevelte, s miután szabadult, Éva is törődött vele. A törődés eredménye lett a látogatás. Örültem neki is, mint mindenkinek, aki eljött hozzám, s beszélgetésbe fogtunk. Zsuzsa hamar közölte velem, hogy ő ateista. Szemem sem rebtent:

– Nagyon érdekes, éppen most kezdtem foglalkozni ezzel a kérdéssel, lenne szíves legközelebbre leírni nekem, hogy mi minden juttatta el erre az álláspontra?

Megígérte, s beszélgettünk tovább, mintha mi sem történt volna. Kérdezett, és én válaszoltam neki azok alapján, amikkel akkor tele voltam. Amikor legközelebb jött, kértem a dolgozatát. Azt felelte, hogy nem írta meg, mert már nem ateista. (Inkább elhiszi, hogy van Isten, csak ne kelljen dolgozatot írni róla?). De jött utána rendszeresen – lelkipozícióra.

Barna is jött rendszeresen, s mondta, hogy van neki egy unokabátyja, az is pap. Úgy hívják, hogy Dombi Ferenc. Olyan problémái vannak, hogy körbejárt már mindenkit, a ciszter Halász Piusztól kezdve Kollár jezsuitáig, de nem kapott feleletet kérdéseire. Barna kérdezte:

– Elhozhatom őt?

– Persze, nagyon szívesen látom.

Nehezen állt Feri kötélnek:

– Úgy sincsen válasz kérdéseimre – mondta Barna unszólo szavait elutasítva.

De a végén azért csak eljött barlangomba Barnával együtt. Bennem akkor már úgy-ahogy megszűntek – egy időre – bizonyos kérdések, csak feleleteim voltak. Hadd mondjam így: szerelemben éltem. A KIO IV. kötetét (*Nem fogadtuk be*) két hónap alatt írtam meg. S az V. kötet (*Az Ország*) már csak specifikálta Sátánra, evilágra és Istenre az első III. könyvben lefektetett alapokat. Elmondtam benne, milyen a Sátán Ország, milyen az Evilági Ország s milyen az Isten Ország. Szóval mégiscsak eljött Feri.

Jó két órát töltött ott s, vitte a KIO egyik kész kötetét, s jött hamarosan a következőkért. S egy életre meghatározta őt. Majd pár év múlva mondja:

– Az Isten is KIO-ul beszél bennünk!

Aztán pár évre rá majd *lélekkeresztséget* kap, és saját nyelvre talál. De ez már más történet lesz.

Amikor Évával a nyár végén vagy az őszön elmondtuk a Te Deumot, azonnal hozzáfogtam az egész átdolgozásához, s akkor már betettünk tizenkét indigót. S ezzel – magamban eltűnt, érvényét veszítette Nosztrán tett fogadalmam. Már újra érdemes lesz beszerezni egy életfogytot? Ki törődik ily csekélységekkel, ha úgy hiszi, hogy újra, na meg az egész világnak elmondandó eszméi vannak

A KIO, a Keressétek az Isten Országát! – ez van a tarsolyomban, mire betöltöm az ötvenedik évem. Ideírnék valamit annak első könyvéből, melynek címe: Honnan jött? Már mint a Fiú, Jézus. A könyv 5. numerusának címe: *A Fiútól az Atyáig*. Alcímei: Ismeri az Atyát – Szereti az Atyát – Teljesíti az Atya akaratát – Beszéli az Atyától hallott tanítást – Dicsőíti az Atyát – Imádkozik az Atyához – Megbeszéli dolgait az Atyával – Magasztal, hálát ad, áld – s kilencedik alcím ez: Kéri az Atyát. Ezt írnám ide:

Kéri az emberekért, kéri önmagáért. Övéért mondott kéréimái is igazolják, hogy a Fiú teljesen beletapadt Atyjának szándékaiba, s nem kaphatott ott helyet más, mint a küldetés, az Ország ügye. Az alkalmazkodóan visszaszerető, az Atyát semmi órában el nem hagyó fiú magatartásnak legmegrendítőbb bizonyítékai azonban a Fiú önmagáért mondott kéréimádságai. A Miatyánkban és a Getszemáni kert imádságaiban is elhangzik a "Legyen meg a Te akaratod!" – kitétel. Hogy Jézus számára ez küldetése során mennyi küzdelmet jelentett, mibe kerülhetett Neki ennek a mondatnak megfogalmazása, azt csak sejthetjük egy-egy szavából, melyeken áttetszik egy embertelen emberi magánynak a keserősége. "Az Emberfiának nincs hova lehajtani fejét... Meddig leszek még veletek, meddig tűrjelek még titeket?... de, amikor eljön az Emberfia, gondoljátok, hogy talál hitet a földön?"(Lk 9,58.41; 18,8). Sejthetjük ezekből.

A halálát megelőző napokban azonban már nem kell sejteni. Akkor már nyilvánvaló, mekkora küzdelmet és milyen gyötrelmet jelentett számára ez az azonosulás az atyai akarat, mely egész életének nyíltan hirdetett programja volt. Az utolsó napokban, amikor a küldetés már vérre ment. Az Ő vére, az Ő életére. Az erről árulkodó első szó az elfogatás előtti utolsó nyilvános beszédében hagyja el ajkát. A földbeeső búzaszemről beszélve teherlik egyszerre csak lelkére, hogy közvetlen közelben van már az Ő földbeesésének órája. S beszédét megszakítva kiált fel Atyjához: "Szabadíts meg attól az órától Atyám!" Hosszú óra lesz az az óra. A Getszemáni kerti verejtékezéssel kezdődik, s a nagy "Miért?" kiáltással végződik. A lélek és test megcsúfolása lesz az. Az Atya akaratába belesimuló fiú akarat azonban e beszéd alatt még pillanatokon belül győz. A küldetéstudat pillanatokon belül elnyomja a gyengeséget: "De hiszen éppen ezért az óráért jöttem". A Fiú nem hagyja el Atyját, nem hagy fél az akaratba-simuló Atyát-szeretéssel, s a válaszoló Atya jelzi is a tudomásulvételt.

A kertben – a személyes szabadságvesztést, a letartóztatást megelőző órában – azonban lélektanilag hat már, hogy ami elkövetkezendő, az vérre és életre, lélekre és becsültre megy. A Fiú, aki itt és most, a kertben nemcsak Fiú, de ember is – most először! – alkuba bocsátkozik Atyjával. A Fiú teszi ezt. A Fiú, aki tudja, mi az Atya terve, mi az időtlen és így változtathatatlan elhatározás; s amely tervnek és elhatározásnak egyébként a Fiú csakúgy tervezője és elhatározója, mint az Atya. A Fiú most terv- és elhatározás-változtatásra gondol. Olyasmire, amiről a Fiúnak tudnia kell, hogy nem lehetséges. De a Fiú valóságos ember is, akinek emberi tudata, gondolkodása, biológiai életszeretete és biológiai halálfélelme van. S ez a valóságos emberség érvényesíti magát és indul az alku: "...és imádkozott, hogyha lehetséges, múltjék el tőle az óra és mondta: Abba, Atyám! Minden lehetséges Neked. Vedd el ezt a poharat tőlem", ill. "Atyám, ha lehetséges, múltjék el tőlem e pohár", ill. "Atyám, ha akarod, vedd el ezt a poharat tőlem". Ezekkel a szavakkal Jézus, az ember, szembekerül Jézussal, az Istennel. Küldetése során a Fiú ezt az órát és ezt a poharat az Atyától elfogadta. A retteggve undorodó és gyötrődő megpróbál felmentést kapni a küldetés végbeteljesítése alól. S így ez a szembekerülés nem csupán személyiségén belül következik be, s talán e gyötrelmes órán elsődlegesen nem is ott, hanem közte és az Atya között támad vergődő feszültség: az ütközés át- és túllép a Fiú személyének körén. Át és túl, mert isten- és embervoltát elválaszthatatlan egységbe kovácsolja az az egyetlen személyiség, amelynek minden kortársa ismerhette, láthatta Őt. Mondhatta volna e szavakat önmagának is, de Atyjának címezi.

Mintha nem is önmagával vitázna, mintha egyetlen személyisége számára végleg akartnak és eldöntöttek tetszenék a küldetés visszautasítása. Mintha már csak az Atyát kellene megnyernie. S ezért: "Minden lehetséges Neked, Atyám". Amit valamikor kristálytisztán látott, az most jaj de nagyon messze van. Valamikor mondta, hogy a Fiú csak azt teheti, amit az Atyánál lát – s most arra akarja reábírní Atyját, hogy tehesse azt, amit az Atyánál nem lát: a változást, a küldetés visszautasítását. Valamikor mondotta, hogy tápláló eledele tenni Küldőjének akaratát – most az volna számára a tápláló kenyér, ha tehetné ellenkezőjét. Most akarna valamit tenni, ami nem az Atyától van, hanem önmagától. Pedig mindezek lehetetlenségek, s ezt a Fiúnak tudnia kell. De ez a halálfélelemben vergődő, gyötrődve verítékező "ember" – nem tudja. Nem tudja, mert ebben a Názáreti Jézusban, akiben idáig a maga embersége olyan szépen odarendelődött a maga Fiú-voltának a szolgálatába, most az isteni természetnek fölibe nő ez az életösztönnel és megcsúfolódni nem-akarással megterhelt emberi természet. S így mondhat olyasmiket, amikről az isteni természet tudásának világosan kell látnia, hogy képtelenségek. Önmaga kiüresítésének vállalásában ez is benne volt. A képtelenségnek már előreveti árnyékát az a körülmény, hogy Jézus magával viszi imádkozása helyére a három tanítványt. A vacsorán arról beszélt, hogy övéi majd elhagyják, s Ő mégsem lesz egyedül. Nem lesz, mert Atyjával készül beszélgetésre az önmagát megbilincselni engedést megelőző órában, és mégis ember-igénye van. Akarja, hogy a három ott legyen a közelében. Miért akarja? Mert a vacsorán mondott szavak ellenére is egyedül érzi magát. Ezért kell az emberközel. Hogy panaszkodhassék nekik. A három év során most először igazán. Minden korholásíz-mentesen. Nem mások értetlensége miatt. Most – kizárólag maga miatt. Halálos szomorúságról beszél, s kéri őket, ne hagyják magára, maradjanak vele, virrasszanak vele, virrasszanak kedvéért. Nem akarja, hogy aludjanak. Nem akarja az ember nélküli és ezért embertelen magányt... pedig imádkozni készül.

E vergődésben és gyötrődésben fogant első imádság nem is hoz teljes rendet, teljes eredményt. A teljes rend ez lenne: Legyen meg a Te akaratod! Valamikor nyugodtan és kiegyensúlyozottan hangzott: Nem a magam akaratát keresem..., nem azért szálltam alá a mennyből, hogy a magam akaratát cselekedjem. Most hosszas birkózás és alkudozás után vergődve és gyötrődve születik meg a mindazonáltal: "Mindazonáltal ne az legyen, amit én akarok, hanem amit Te", ill. "Mindazonáltal ne az én akaratom teljesejék, hanem a Tiéd". Új formája ez a Jézus és az Atya közti én-te-viszonynak. Valamikor a "magam akarata" úgy

hangzott, hogy az nincs. Egy meg-nem-levő "én akaratom", ennek az "én akaratom"-nak teljes hiánya – éppen ez volt a nagy igazolása annak, hogy Őt küldték. S most ez az én akaratom – van. Van és nem tehet ellene, hogy ne legyen. S az első getszemánibeli imádkozás e második felében kérésének (és nem csupán beletörődésének) tárgya, hogy ne győzedelmeskedjék ez az "én akaratom". Mindazonáltal ne győzedelmeskedjék. Annak ellenére, hogy az imádkozás első szakasza annak jegyében folyt le, hogy győzedelmeskedjék: "Hanem, amit Te..., hanem, amint Te..., hanem a Tiéd...". Amikor a Fiú nincsen "egyedül", akkor mindez "mindazonáltal" és "hanem" nélkül fogalmazódik. Tehát még mindig egyedül érzi magát. Még mindig nem találta meg az Atyát, még mindig nem simult bele akaratába. S ezért még mindig emberre van szüksége: megy is a háromhoz, s fáj, nagyon fáj Neki, hogy nem osztották meg Vele vergődése gyötrelmeit, s beszél nekik az őket érhető kísértésekről az Ember, akit gyötör a pohár és óra előli elmenekülés kísértése. S beszél nekik a test gyöngeségéről Az, akinek teste rettegve és utálkozva döbben vissza az elkövetkezendő megcsúfolódástól.

Az alvó, majd felébredő három nem számolhatja fel a Fiú egyedüliség-érzetét. S ezért a Fiú megy vissza oda, ahol ezt várhatja. Imádkozni megy. Imádkozni, mert a mindazonáltal még nem belesimulás, csak beletörődés; és a beletörődés nem elég Jézusnak, az Istennek, és nem megnyugvás Jézusnak, az embernek. Nem elég a Getszemáni kert nagy Vergődőjének ahhoz, hogy képes legyen továbbmenni küldetésének útján. S kezdődik előről a vívódás. Előlről ugyan, de már egy mindazonáltal birtokában. S ez a vívódás most már más, mint az első menetben. A "minden lehetséges" és a "ha lehetséges" egy kicsiny és mégis sokatmondó eltolódással most már a "ha nem lehetséges" szavakkal fogalmazódik újra.

Az "Atyám, ha nem múlhatik el e pohár anélkül, hogy ki ne igyam..." szavak arról beszélnek, hogy az imádkozó Jézus lelkében kezd felülkerekedni az isteni természet és az isteni tudás hangja. Kezdi látni, hogy amit kért, nem lehetséges. Kezdi látni, hogy nem minden lehetséges az Atyának. Ennek a látásnak az erejében az imádság most már mindazonáltal nélkül folytatódik: ha nem lehetséges, hát "...legyen meg a Te akaratom".

De azért még ez sem teljes eredmény. Nem, mert még mindig szeretné, hogy megmásuljon az Atya akaratát, ha lehetséges volna. Nem, mert még mindig kell az emberközeli. Most is odamegy hozzájuk, de már nem kelti őket fel. Enélkül fog újra imádságba "ugyanazon szavakkal". Imádságának ez a harmadik menete nem szavaiban, hanem végeredményében ismerős: "Keljeteek föl, menjünk! Nézzétek, itt jön, aki elárul engem... Mondtam már nektek, hogy én vagyok... Tedd hüvelyébe kardodat! Ne ürítsem ki a kelyhet, melyet az Atya adott nekem?". A szavakon érezhető Annak a nyugalma, Aki azt mondta magáról, hogy Ő az Út. Ezzel a feltétlen nyugalommal teszi meg első lépéseit a maga kereszútján. Ezekből az eredményekből nyilvánvaló, hogy az imádság harmadik menetében megszületett az, ami már elég: az egyedüliség felszámolódása bármily körülmények között is. Maga megy elébe a helynek és óráknak, és elhárít minden akadályt a pohár és óra elől. Amiért könyörgött az első menetben, hogy ne legyen; amit elfogadott a második menetben, hogy legyen, ha nem lehetséges másképp, – azt most a harmadik menet erejében feltétlenül vállalja. Vállalja, mert a Fiú válasz-magatartása az Atya kelyhet adására nem lehet más, csak az elfogadás és az alkalmazkodva visszaszeretés. Csak ez lehet: akkor is, ha a biológiai léthez ragaszkodó, a halálfélelemben vergődő emberi természet késleltethette ennek az elfogadásnak feltétlenségét.

Az utolsó és legnagyobb válság színhelye már a keresztt. Agóniájában belekiáltja a világba a "Miért" képtelenségét. Bele, mert úgy tudja, az Atya magára hagyta. Az elmúlt napok s az imént lefolyt órák lelki-testi gyötrelmei következtében újra lélektani képtelenség lesz számára akarni azt, ami alig elviselhető és ájultató gyötrelme. Mert embernek lenni egyet jelent a bennünket fojtogató gyötrelmetől való szabadulni akarással. A Názáreti szabadulni akart a gyötrelmeiktől... és teste oda van szögezve a keresztre. Nagyon erős szegekkel és azzal, ami minden és akármilyen szögnél erősebb, egy időtlen Isten időtlen, tehát változhatatlan akaratával, amelyen módosítani nem volt lehetőség. Hogy nem volt, ennek a gyötrelmen

túljutott már a Getszemániban. A kereszten már nem volt vergődés ebben a „minden lehetséges Neked”-tárgyban. Oda van szögezve a látható erős és a nem látható még erősebb szegekkel. Ez a tökéletes kiszolgáltatottság hozta létre a fulladástól-haláltól kerülgetett Keresztrefésítettben a teljes elhagyatottság tudatát, vagy legalábbis tudatállapotát. Egyedül van, nincs vele senki, nincs vele az Atya. Magára van hagyva, elhagyta Őt minden és mindenki, elhagyta Őt az Atya. A gyötrelem súlya alatt most nem azt éli át, hogy azt teszi, ami az Atyának kedves. Most csak azt, hogy kihúzhatatlanul bevert szögekkel oda van szögezve és fokozódik benne a fulladás rémülete. Hogyan is mondhatna valaki ily pillanatban mást, mint a teljes magárahagyatottság szavát? Valaki, aki legyen akárki és akármi, de – ember!?

Mindez azonban csak intermezzo lehet a Fiú életében, mint ahogy intermezzo volt a "Ments meg ettől az órától" és a "Minden lehetséges Neked" is. Az emberi természet, a test gyengesége, csak egy-egy percre nyomhatja el az isteni természet szupremáciáját az emberi fölött. Az értékrendnek a Fiúban előbb-utóbb helyre kell állnia. Győznie kell annak, amit egy életen keresztül megélt, vallott, hirdetett, amiért imádkozott. Annak, hogy nincs egyedül, az Atya vele van, nem hagyta Őt magára: éppen azért, mert mindenkor azt teszi, ami Neki kedves. Mire kimondja a szót, hogy a küldetés, a rábízott munka "beteljesített", addigra már újra megszületett lelkében a haza- és visszatalálás, és hallhatóvá lesz a felhők mögött fényeket látó hang: "Atyám, a kezembe ajánlom lelkemet". A kivégzésekben szakember pogány százados valami szokatlant látott. Márk szerint – látva, "hogy így lehelte ki lelkét", gondolta a százados azt, hogy a Kiszzenvedett valóban Isten Fia volt. Nem ragaszkodott minden hátralevő percéhez, megadta magát a halálnak. A százados elfogadást látott.

A Fiú az időben úgy fogadta el az atyai mindentadást, hogy időbeli mindenét – életét is, becsületét is – odaadta. Ez időbeli mindentadást a Atya elfogadta a Fiútól válaszként a maga mindentadó atyai szeretetére. A Golgota – időbeli kép, de a Golgotának a tartalma: a mindentadás, az időtlenség világán belül is érvényes. Az indító "férfi"-szeretethe való maradéktalan "női" belesimulás – ez következtethető ki a mindentadás időtlen tartalmaként.

Eddig a szöveg, mely '68 őszére már kész. Aki írta, tíz éve letette a fogadalmat, hogy többé nem csinál kisközösséget, de tudja, hogy a dolgunk, hogy választ adjunk Istenünk indító szeretetére. Még tíz esztendővel korábban adta is a tőle telhető választ, s aztán eljutott a maga részéről oda, hogy az általa adott választ megismételni, ennek semmi, de semmi értelme. De most, húsz évvel az első menet után, csak azt tudhatja, hogy neki újra válaszolnia kell, és nem tud más választ, mint a húsz év előtít...

Eljön egyszer hozzám a Bethlen-udvarba, az ezüstmisém utáni hónapokban Trásy Éva, és mondom neki, hogy csoportot kellene összehozni. Csodálkozott.

– De hát idáig azt mondtad, hogy ez nagyon veszélyes, s éppen ezért nem is szabad!

Mit mondhattam volna neki? Azt, hogy már rég túl vagyok a fogadalmamon? Azt, hogy valójában már rég csináljuk, szombat esténként a Csatárkán? Akármit is, Éva ekkor még nem állt kötélnek. Igaz keresztény feleségként urának hatalma alatt élt és állt? S férje debreceni volt, ennek következtében tudta, hogy mitől óvja feleségét. Úgy bizony. De mondtam másoknak is.

Nem emlékszem rá, mikor, de tudom, hogy az első börtön utáni közösségem három – ismét – fiatalból állt: Jenő, Ildi és Zsuzsa. Felhívtam, mikor idáig értem az írásban, telefonon egyiküket, aki most éppen rákkal viaskodik az életéért – talán ő tudja, hogy mikor is volt az első találkozás. Ő sem tudta, de arra emlékezett, hogy a Bethlen-udvarban találkoztunk először négyesben, s nagyot sétáltak utána hármásban a Tabán lejtőin. Hát akkor megvan a dátum, mert '68 karácsonyán már Mátyásföldön vagyok. Házigazdám a Bethlen-udvarban ajánlott levelet küldött nekem, de a postás délelőtt jár, amikor én tempózom, s ő meg nem volt hajlandó átvenni a levelet. Kérdésemre nem válaszol, s a postás naponta hagy üzenetet, hogy mikor vehetem át a postahivatalban. Nem értettem a dolgot, s a negyedik napon bementem a postára. Azt írja levelében házigazdám, a főbérlő, nekem, hogy két héten belül felmondja

albérletemet. Nem volt semmi bajunk egymással, mi ez? Nem értettem. A következő napokban valaminek a kapcsán meg az asszony mondja nekem:

– Maga nem is mondhat semmit ...

Nem emlékezem már szavai folytatására, de egyértelmű volt abból, amit mondott, hogy az ávó világosította fel őket múltamról. Erről én nem beszéltem nekik, csak annyit mondtam, hogy Rákositól elbocsátott szerzetespap, piarista vagyok. Új albérletet kellett keresnem. Barátaimnak elmondtam helyzetem, senki sem tudott segíteni, szüleim viszont készségesek voltak. Időközben ők ugyan eladták a mátyásföldi ház felét, s csak két szobát tartottak meg; s egy harmadikból alakították ki a mellékhelyiségeket. De ott lakott Évike, az unoka, a keresztlányom – utolsó éves építészmérnök-hallgatóként. Évike egy félévre átköltözködik nagyszülei szobájába, s én megkapom a kisebbik szobát, amiben laktam a börtön utáni évemben is. Hét év következik most a családi házban. Ezekben az években alakul ki a második menet az első, a debreceni után, de immár mátyásföldi és csatárkai színhelyen.

'68 őszén kezdődhetett ez az első menet, a KIO befejezése után, amikor is azonnal hozzáfogtam a második kidolgozáshoz, s dolgoztam rajta két hosszú évig még, mire elkészült a második kiadás, a '70. év végére. E két évben már voltak példányaim, tettük be az indigókat. Nem nagyon emlékezem, hogy mit csinálhattam első csoportjaimban, de alighanem analizáltunk. Kiírtam egy-egy jelentős jézusi szónak az előfordulásait, s a foglalkozás abban állt, hogy ezeket analizáltuk.

Előreugrok most valamelyest. '63-ban Kádár nagy amnesztiát adott. Kijöttek börtönükből a harmadik kisközösségi per elítéltejei, a *Regnum* papjai is. Ez utóbbiak javát '64-ben Kádár visszaviszi folytatni átnevelésüket, mert három év kevés volt erre nekik: szabadulásuk után ott folytatták a munkát, ahol letartóztatásukkor abbahagyták. Most már hosszabb átnevelést kapnak: tartott az egészen '70-ig. Vezetőjüket, a nálam csak egy évvel fiatalabb Emódi Lacit szabadulása után megkeresem, s találkozásunkkal belép a *Regnum* az életünkbe. Ennek köszönhetem, hogy a KIO-n kívül van még egy munkám, amelyet megvizsgál majd '80 körül a vatikáni Klérus Kongregáció, s nem talál benne semmit, ami ellenkeznék a katolikus hittel.

Hogyan lép bele a *Regnum* az életembe? Hát úgy, hogy ennek kapcsán ismerem meg Betont, azaz Balás Bélát, a későbbi kaposvári püspököt. Beton gyűjti a készülő lila-hit-tankönyv kísérleteit. Buzgó papok próbálnak írni hittankönyvet az általános iskolák felső tagozata számára, s Beton elhossa még '70-ben hozzám ezeket a kísérleteket, kéziratokat. Végigolvasom őket, s ezt mondom neki:

– Te, ezek gyengébbek még a Hamvas-féle katekizmusnál is.

– Mi lenne Gyurka bácsi, ha Te írnál egyet!?

Nem kellett kétszer mondania. A KIO-val éppen elkészültem, s négy hónap alatt, '71 húsvétjára, megírtam a *Merre Menjek?* című munkámat. Annak ellenére, hogy máig sem jelentek meg példányai a katolikus könyvesboltokban, csak úgy, suba alatt terjednek a Bokorban, már három kiadást ért, s most fogy belőle az ötödik ezer. Mindezt azért mondom el, mert e könyv 66 fejezete mindegyikének a végén található tíz-tíz kérdés, s a kérdések egy része analízisre szólít fel. '71 elején írtam őket, tehát ilyesféle feladatokat végezhetünk közösen az első évek találkozóin. Kis mustrát állítok össze ezekből a kérdésekből, elhagyva a helyek felsorolását.

Mit jelent a megszentelni szó az alábbi helyeken? Milyen állítmány köti az „Atya” alanyhoz a „Fiú” határozót? Végezd el az igazság szavainak az analízisét! Analizáld a hűség szót Jézusnál. Végezd el a szeretet szavának analízisét Jézusnál! Analizáld és szintetizáld Jézus esztelen és balga szavát! Jézus okos szavát! Kard szavát! Béke szavát! Mondott-e Jézus olyant, hogy üldözni fognak valakiket? Írj egy dolgotat Jézus juh szaváról! Analizáld és szintetizáld Jézus kereszt szavát! Nagy szavát! Milyen tulajdonságokat állított Jézus a gyermekről? Az isteni vagy az emberi megbocsátásról beszél Jézus Máténál? Analizáld és szintetizáld Jézus világosság szavát! A gyümölcs szavát! Mikor és mit mondott Jézus a

papokról? Miért mondta Jézus a jelenben boldognak a benne hívőket? Van-e remény-jelentése Jézusnál a hinni, a hit szónak? Analizáld és szintetizáld Jézus világ szavát! Mit jelent Jézusnál az óra szó? Állapítsd meg Jézus angyal szavának alapján – Jézus angyal-tanát!

A találkozót gyertyagyújtással kezdtük: elmélkedtem valamit hangosan, kötetlenül. Ők meg hozzáimádkoztak. Aztán eloltottuk a gyertyát, felkapcsoltuk a villanyt, ha kellett, s következett a munka: a fenti bekezdés kérdéseire hasonlóknak a vizsgálata. S a végén megbeszéltük azokat a problémákat, híreket, amiket magunkkal hoztunk. A végén még imádkoztunk, vagy/és énekeltünk valami kötött szöveget. Legalább három órát tartott, s kéthetenként jöttünk össze. Ez a társaság kapja majd később a *Fiatalok I.* nevet. Ma, 37 év után, van aki túlvan a hatvanon! De a nevük most is az maradt. Így halnak meg, majd ha eljön az ideje: *Fiatalok*...

Az ő sikerükön felbuzdulva fűztem Évát is, bár sikertelenül. Másoknál voltam sikeres elsöre. Jóskánál, Terinél, Meleg Ilusnál, Andinál, s talán Fricinél, Erzsónál is, de nem egészen a kezdetekben. A menetrend náluk is olyan lehetett, mint a fiataloknál. Az ő nevük lesz majd az *Öregek I.* Méltán! A korelnök a Teri. Ha '69-ben alakult meg a csapat, ő már éppen túl van a negyvenen, a többiek meg még innen azon. De hozzájuk jön a júniór. Honnan? Szalézia is gyűjt egy csoportot, s abban találok, s abból emelem át ide, az *Öregek I.*-be. Ő még csak 37 éves, de már múltja van. Tanár, s a 60-as évek elején őt is kiszórák az iskolából, mint Terit. Most – a '60-as évek végén – a Térképészeti Intézetben dolgozik. Ő lesz a csoportban a *férfi eszű nő* cím viselője. S eszméimet hallgatván a férfiak és nők egyenlő jézusi megbecsüléséről, aminek az egyházban is érvényesülnie kell, alkotja meg a *papok és mamok* kifejezést. A neve: Péch Lilla. Ő is az első menet szülöttje még. A '49-es krisztinai 80 fős és nyolc napos lelki gyakorlat gyümölcseként mutatja be '50-ben az egyik pesti résztvevő leány, Schmidt Márti, már a maga csoportját. Cserkészeiből alakítja, s amikor hívására elmegyek hozzá, a rekamiéján ül négy leány: az egyikük – Lilla. Debrecenben pedig Jóska még Teri külön csoportban volt. Teri az *Öregek*, Jóska a *Fiatalok* között. Az '51-ben egyetemre kerültek közül alakultak meg – az akkori *fiatal* csoportok.

Harmadikul a papokból csinálók csoportot. Vitathatatlanul első tagja Halász Bandi, aki idősebb három évvel nálam. A második Bisztrai Laci. Hogy került elő? Bandi hívta el évekkorábban egyszer Pécelre, hogy ismerkedjünk össze. Rámenős volt az ismerkedés. Én előadtam vadabbnál vadabb újdonságaimat, azaz Jézus legmerészebb álmait – a KIO nagyban készült már –, s Laci mindenre, de mindenre igent mondott. Ekkor felálltam, odamentem Lacihoz és ünnepélyesen megöleltem. Bandi megszólal.

– Na, Lacikám szentté vagy avatva.

Természetesen a harmadik Barcza Barna volt, a negyedik meg Dombi Feri. Az ötödik meg a váci egyházmegyes Szegedi Laci, aki nem tudom, hogyan s ki által került elő, de ismertem már '49 óta. Akkor középiskolás volt, s a Tettyén ismertem meg, amikor Ágoston Júlián meg Cserháti meghívtak a pécsi egyetemistákhoz. Ez a hat fő volt a kezdeti csapat. Később sokan megfordultak benne, még megyéspüspök (Nem a Beton, neki volt papi közössége Emódi Lacinál) is került ki közülük. Délelőtt jöttünk össze 9-re, együttebédeltünk, s kitarítottunk háromig. Mindig másutt, kinek-kinek a plébániáján.

Közben meg dagadt a csatárkai informális csoport az esti beszélgetésekkel. S kezdtem magam kényelmetlenül érezni. Miért? Még mindig tartottam magam a debreceni normához. Fiúkkal letegeződöm érettségi után, de a nőket magázom, ők meg tetszikelnek engem. Tarthatatlanná vált. Sektásnak éreztem magamat saját népemben. Mindenki tegeződött mindenkivel, csak én nem. Egy szünnapon kirándultunk egyet. Meg akartuk nézni a pálvölgyi barlangot. Be volt zárva. Beültünk egy fagyira a közeli cukrászdába, s előadtam ügyemet. Meghánytuk alaposan, s a végén mindannyiunk közakaratóból megszületett a döntés: tegeződjem én is a nőekkel, ha már *testvérek vagyunk*. S ekkortól fogva megváltozik a helyzetem. Mindenkit tegezek, és mindenki tegez engem is. S korhatár sincs. Általánossá vált

időközben a társadalomban is, hogy a gyerekek tegezik szüleiket is. Tegezik szüleik barátjait is. Tegeznek tehát engem is. Az elmúlt hetekben járok az egyik családnál, s a 18 éves fiú – egy a tíz gyerek közül – lejónapotoz. Megfogtam két kezemmel a fejét, s mondtam neki:

– Ha nagyon szertartásos akarsz lenni, mondhatod, hogy Dicsértessék..., de ha nem akarsz az lenni, akkor csak azt mondhatod, hogy *Szia, Gyurka bácsi*. Mert jónapotot csak a sarki hordárnak mondunk.

Ha lehet, elkerülöm a *Jó napot!* köszöntést. A *Jó reggelt* meg a *Jó estét!* sokkal barátságosabban hangzik. Intimitást tudok belevinni. A Jó napot! – csak tréfásan jön ajkamra. Azzal szemben, akivel tegeződöm. Ugyanilyen módon mondom mostanában már bokorbeli hűgaimnak is, hogy kezicsókolom.

Már ebben a nem-szektás állapotomban kérde tőlem Dombi Feri '68 őszén, hogy elmennék-e hozzá Halásztelekre egyet prédikálni... Mindenszentek ünnepének estére? Ilyet én még soha vissza nem utasítottam. Megtelt a templom. Ünnepi levegő volt. Nem tudtam, mert nem volt lelkipásztori gyakorlatom, hogy a közönség egyenesen a temetőből jött, a halottaitól, s várta, hogy azokról mondok majd valamit. De én nem. Az evangélium a nyolc boldogság volt, s én beszéltem az országról, mely a boldogoké, mert ők a szegények, az üldözöttek, s akik majd meglátják az Istent. Beszéd közben fel s alá sétáltam az oltár előtt és mondtam és mondtam, amit a frissen elkészült KIO alapján mondhatott az, akinek a szíve tele volt e nagyszerű ország boldogságaival. Feri utána ezt mondta:

– Belelovagoltál halottak napi kegyeletükbe!

Hogy ki mindenki volt ott, nem tudom, de később megtudtam, hogy Mlecsenkov Angel is ott volt, s az ő fiatal lelkének kegyeletébe nem lovagoltam bele, s más fiatalok is voltak ott. Olyanok, akik féllábbal a plébánián laktak, Ferivel sülve-főve együtt voltak. Mit csináltak? Én csak annyit tudok plébániai előéletükről, hogy ők számolták meg vasárnap este a perselypénzt, és súlyra egyenként megsaccolták, hogy mennyi van benne. Felírták a becsléseket, aztán hozzáfogtak a számoláshoz. Akinek a becslése a legközelebb esett a számolás eredményéhez, az győzött. Halász Bandi ilyesmit nem csinált. Ő egy tiszteletreméltó papi személyiség volt, akitől az ilyesfélék messze álltak. Hamarosan mondott Feri nekem mást is. Mit? Ezt:

– Gyurkám, hagyd ott a Tempót. Gyere ki hozzám adminisztrátoromnak. Úgy is a fordításokból élsz már. Én fizetek neked havi 500 Ft-ot, s befizetek még 100 Ft-ot az SzTK-ba érted, s lesz munkaviszonyod. Ennek fejébe kijössz minden vasárnap misézni prédikálni, gyóntatni, s még egy hétköznapi velem meg a fiatalokkal analizálni.

Ennek két válasz lett a következménye. Kilenc év után otthagytam a Tempót – ez volt az egyik. Látták, hogy nincs irgalom: csak szállító munkásként dolgoztat pártunk és kormányunk akaratából hazám, bár már elmúltam ötven éves. Ez volt az egyik válasz, és békeségben. A Tempó elnöknője adott fizetés nélküli szabadságot is, hogy utána járhassak valami koromnak megfelelő munkaviszonynak. Még a Kádár-titkársághoz is fordultam. Választ is kaptam tőlük:

– Kérték megértésemet; annak a megértését, hogy titkárságuk állasközvetítéssel mégsem foglalkozhatik. Megértettem, s a kör bezárult. Ez volt az egyik válasz. A másik meg: otthagytam ugyancsak kilenc év után Halász Bandit, meg Pécelt. De ez már nem volt válasz. Sűrűn jártam vissza, ha nem is vasárnapokon, mert Bandi kezdte prédikálni a kisközösséget. Nem nevezte nevén a dolgokat, de rendezett szabályosan visszatérő templomi alkalmakat – ifjúságnak, fiatal házásoknak, asszonyoknak, férfiaknak, s ezekre hívott előadni engem is, új barátaimat is. Alighanem '69 szeptemberére került sor erre a két válasra, mert a Fiatok I. tagjai időnként eljöttek vasárnapi miséimre, de azokat már Halászelken találták.